

Tóth István

Záhony, a szuezi határváros

Beszélgetőkönyv készül Tóth István (Bátfa, 1951) nyugalmazott beregszászi főkonzullal (2010–2014). A könyv témája többek között az, hogy a kárpátaljai magyarok, az egykori Ung, Ugocsa, Bereg és Máramaros vármegyék magyarjainak a Szovjetunióban gyarmati sorba taszított leszármazottai hogyan élték meg '56-ot, látva a szovjet határon át Magyarországra özönlő Forgószél hadművelet hadosztályait, tankjait. Hogyan éltek ott a magyarok addig és azután?... Mit vett észre a gyerek, a diák, a felnőtt, majd a diplomata? *Egy keletmagyar Nyugat-Ukrajnából* címmel már készült vele könyv értékű beszélgetés, amely *A peremvidék világbirodalma* című egybegyűjtött, ma már hozzáférhetetlen kötetében jelent meg a Méry Ratio és a Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány kiadásában 2013-ban. A most készülő új interjúban a ma tükrében tekintjük át újra a régi eseményeket, föltárva azokat a részleteket, amelyekről az előző beszélgetésben nem szóltunk. Beszélünk a nyugat-ukrajnai külszolgálat tapasztalatairól is. A két beszélgetés, a régi és az új a BGA támogatásával a Magyar Napló Kiadó gondozásában lát napvilágot. Kérdez: Zelei Miklós.

Z. M.: – Magyarországra 1976-ban települtél át. Nyissuk újra azokat az időket! Azért gondoltam erre, mert megszületett bennem az a gondolat, hogy a Szovjetunió nyugati peremén sok szempontból szinte a rendszerváltásig tartottak az ötvenes évek. Fölolvassok egy részletet egy jelenetből. Egy puha fedelű, Sorsunk holnapjában című műsorgyűjteményben jelent meg elég ronda papíron 1974-ben „Uzshorod” oblasztyközpontban a Kárpáti Könyvkiadónál, Schober Ottó szerkesztésében, a borítóját G. Z. Levadszkij tervezte. A műsorgyűjteményt Kárpáton túl felszabadulása és a Nagy Honvédő Háború befejezése 30. évfordulójának szentelték és amatőr színjátszó csoportok, műkedvelő együttesek, a községi klubok művészeti vezetőinek figyelmébe ajánlották. A jelenet címe, amelynek egy rövidke részét felolvasom: Az új úton. Ketten követték el: Sz. Kantor és A. Tulszkij. Hallgasd az opuszt!

Egy férfi és egy nő jön a függöny elé. A férfi figyelmesen végigméri partnerét.

Nő: – Mit legelteted rajtam a szemed?

Férfi: – Nem annyira rajtad, mint inkább a ruhádon. Új, ugye?

Nő: – Igen. Tetszik? Az üzletünkben vettem. De ahogy téged nézlek, rajtad sem minden a régi. Az inged műszálás?

Férfi: – Hát persze hogy az. De ne beszéljünk most rólam. Oda nézz, a terembe. A ruhák, az öltönyök, a kendők, de még a frizurák is újak.

Nő: – Egyszerűen örül az ember szíve.

Férfi: – És ha jobban körülnézünk, mennyi sok újat találunk a faluban! Majd minden házban televízió, s a képernyő előtt a nagymama az unokájával együtt harsogja: Gól! Gól!

Nő: – És az istállók is mivé lettek? Ma motorkerékpár vagy Záporozsec,

netalán Moszkvics áll a lovak helyén.

T. I.: – Az ilyen jeleneteket 1974-ben, és még azután nagyon sokáig teljesen komolyan vették, elő is adták. A sematizmus korának neveztük azokat az időket, amikor dömpingben gyártották ezeket, a napi politika szükségleteit kiszolgáló irományokat. Ez a korszak Magyarországon 1956-tal lezártnak tekinthető. Kárpátalján nem. Valamennyire figyelemmel kísérhettem az ottani sematizmusnak a tartóságát, annak ellenére is, hogy áttelepülésem után egészen a Szovjetunió összeomlásáig nem túl sűrűn mehettem haza. Információkat abban a korban levelezések vagy találkozások útján, vagy a Nagy Magyar Évkönyvből, az elviselhetetlenül dogmatikus Kárpáti Kalendáriumból lehetett szerezni. A Kalendáriumból az a kép állt össze, hogy a szovjet rendszer stabil, Kárpátalján a magyarok továbbra is boldogok, hiszen évente egyszer átjöhetnek Asztélyból Beregsurányba a határ menti Barátság almáskertbe, és ott, eleget téve a szocialista realizmus a nemzeti forma és az internacionalista tartalom egységére vonatkozó követelményének, beregi népviseletben szedhetik az almát és énekelhetik nagygyűlés után, hogy föl, föl, ti rabjai a földnek. Természetesen oroszul. Vezetőik, a párttitkárok atyai jóindulattal szemlélik szorgoskodásukat s hallgatják dalukat. A Barátság almáskert az internacionalizmus propagandaültetvénye volt. 1960 tavaszán hozták létre, Lenin születése kilencvenedik és a szocialista haza, a Magyar Népköztársaság felszabadítása tizenötödik évfordulójának tiszteletére.

– Illetve „a két terület felszabadulásának” tiszteletére, ahogy például a pécsi Dunántúli Napló 1984. szeptem-

ber 23-i, vasárnapi száma címdalalon tudósított a „Lenin barátságkertben” tartott almaszüretről és nagygyűlésről... De bármelyik korabeli újságot elővesszük, mindegyikben ott virított a barátságsszüret.

– A magyar oldalra átdelegált, többségükben ugyancsak magyar dolgozókat mindig részletes kioktatásban részesítették, hogyan kell viselkedni, mit szabad és mit nem szabad mondani. Aztán a végére többnyire jól berúgtak... Az almás barátságot minden ősszel eljátszották. És igen nagy sajtót szerveztek neki, még a tévéhíradóba is kötelező volt betenni. A kárpátaljai pártgerontokrácia, amelyik mindezt kézben tartotta, az összeomlásig hatalmon volt. De az ötvenes-hatvanas évek szindróma Ukrajnában ma is él, a hatalom birtokosai gazdasági erejük birtokában agresszívek és gátlástalanok. Ezt a magatartást több pozicionált magyar is gyakorolja. Abból a világból, amelyikben felnőttek, ezt a mintát hozták.

– Figyeljünk föl az idézet végén elhangzó kérdő mondatra: „És az istállók is mivé lettek?” Nem tudjuk, mi lehetett az eredeti szövegben, de a kéttagú mivé lett kifejezés magyarul negatív tartalmat hordoz. Nagy csapda a nyelv, leleplezi azt, aki nem tud bánni vele. És halálpontosan rámutat a szovjet kényszermodernizáció alacsony technikai színvonalára, a Záporozsec-szintre. Az ukrainai Kommunár autógyárban kezdték meg a magyar népnyelven Záporjósokának titulált szovjet népaútó sorozatgyártását 1960-ban. Hruscsov és Brezsnyev együtt próbálta ki a Kremlben a hatszáz kilós kisautót, s mi mást mondtak volna: a Záporozsec nagyon szép, a Záporozsec nagyon jó, a Záporozsecceccel meg vagyunk elégedve... Az a hír járta róla, de állítólag ez

nem igaz, hogy a tank indítómotorját tették bele. És Budapesten egy vicc is járult ehhez: a boldog tulajdonos a hátsó ablakába kitett egy táblácskát: Nem vagyok hülye, nem vettem, nyertem. A modernizáció témaköréhez kapcsolódom a következő eszmefuttatással: a magyarországi egy párti elitben a hetvenes évektől már megjelentek a technokraták, nyugati nyelveket beszélő, diplomás pártemberek is. Vörös színű nyakkendőt és kék inget viseltek... A piros-kék a Vasas színe. Úgy gondolom, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártjának kárpátaljai csúcsain, az ungvári, beregszászi, munkácsi pártvezetők között nem volt technokrata, hanem az orosz, ukrán és magyar nemzetiségű pártvezetők az ötvenes évek eredeti, kőszáli bolsevik szellemében gyakorolták a hatalmat a birodalom széthullásáig... A magyarok közül a szemfülesek ekkor áttelepültek Magyarországra, ahol érvényben voltak a Szovjetunióval kötött államközi szerződések, amelyek alapján Magyarországon emelt nyugdíjat kaptak: olyan időkben, amikor a függetlenné vált Ukrajnában a nyugdíjakat gyakran ki se fizették. A Beregszászi Járás utolsó kommunista párttitkárát, Veres Gábort szokták emlegetni a leggyakrabban, aki megkövetelte a magyaroktól is, hogy oroszul forduljanak hozzá. De utána, amikor lehámlott róla a hatalom, mivé lettek stallumaink, nyugdíjasként kifizetődő volt magyarnak lennie.

– Kik voltak, kik lehettek a szemfülesek? Nyilvánvalóan azok, akiknek abban a zárt világban magyarországi kapcsolataik lehettek. Ezek értelem szerűen elvtársi kapcsolatok voltak. Párttitkár a párttitkár, sajtómunkás a sajtómunkással, egyetemi tanár a magyarországi felsőoktatással. Az ide-

sorolhatók magyar nemzetiségű funkcionáriusok voltak, akik magyar gyökereiket a Szovjetunió bukása után fedezték fel. Addig otthoni hivatalaikban oroszul beszéltek, magyarországi látogatásaik során itteni partnereikkel tolmács útján érintkeztek. A magyar nyugdíjat szerzett, általában magyarfaló funkcionáriusok száma nem volt magas. Maga a tény azonban a közvéleményben joggal keltett indulatokat. Abban a nagyon korszerűtlen peremszovjet vérbolsevik pártelitben, amelyikkel Kárpátalján találkoztam, nyomuk se volt a technokratáknak. Nem viseltek semmiféle megkülönböztető ruhadarabot. Hacsak nem a hajtókéra tűzött Lenin-jelvényeket, kiűntetéseket. Amit megfigyelhettem, az a hajviselet volt. Az ondolált frizúra! Ondoláltatott a kárpátaljai és a szabolcsi főnök, és így láttam hivatalos fényképein a Kárpátok géniuszát, Nicolae Ceaușescut is. Ilyen frizurát hordott Bíró Andor, a több tiszaháti magyar falut egyesítő tiszapéterfalvai Határőr Kolhoz elnöke is, az USZSZK Legfelsőbb Tanácsának képviselője. Ő azonban más eset. Tevékenysége és élete a magyarság gazdasági és kulturális fennmaradása érdekében folytatott küzdelem jegyében telt el. Kapcsolatait és befolyását erre használta. Regényt kellene róla írni!

– Szűk fél évszázadig tartott Kárpátalja szovjet korszaka. Népiirtással kezdődött és a Szovjetunió bukásával ért véget. Nem beszéltünk eleget erről a korszakról, a gálócsi gyermekévekről, s arról ahogy elveszett a gyermeki biztonságérzet.

– Ötvenhatal függ össze a biztonságérzet elvesztése. Igyekeztem a felnőttek között lenni, amikor istentisztelet után együtt maradtak egy kicsit. Vagy ha összejöttek valahol, bár ez ritkán fordult elő, mert nem

gyülekeztek. Így tudtam meg 1959 januárjában, hogy a KGB megölte Gecse Endre református tiszteletest, aki Gálocsban született 1907-ben, lelkészcsaládban. Abban az időben gyilkolták meg, amelyet hruscsovi olvadásnak is szoktak nevezni. Így nevezik annak ellenére is, hogy éppen ebben az időszakban a legkegyetlenebb módon vérbe fojtották a magyar forradalmat. Ekkoriban azonban az egyházak már foglalkozhattak a fiatalokkal, kismértékben. Gecse Endréhez is eljártak a fiatalok, belőlük lett az „ellenálló csoport”, amely miatt Gecse Endre nagytiszteletű urat 1958. december 2-án letartóztatta a KGB. Gálocsról ekkor ő már elköltözött, és Huszton szolgált. Onnan vitték Ungvárra, a KGB börtönébe. Pedig idejekorán áttelepülhetett volna Magyarországra, s akkor elkerülhette volna a tragédiát, de a népével maradt. Mi volt a vád ellene? Huszti hívei megajándékozták egy új palásttal, amelynek anyaga Amerikából érkezett. Ez volt a tárgyi bizonyíték az amerikai kapcsolatra. Az amerikai kapcsolat a korszak nyelvén azt jelenti: kémkedés. Megvolt neki magyarul a *Mein Kampf*, s beleírta a nevét mint saját könyvébe... Ebből is vád lett. 1959 elején már halott volt. Január 7-én nézhette meg a halottat a felesége, a húga és a kurátor felesége. Bátor asszonyok. Nem tudunk róluk eleget. A három asszony nem szemlélhette meg közelről Gecse Endrét. A halántéka kék volt, ennyi látszott, mert a kezét eltakarták a palástjával. Jeltelen sírba földelték el. Vele ért véget a kárpátaljai papok gyilkolása. Ő az utolsó mártír.

– *Rögtön megtudtad, hogy meghalt?*

– Igen.

– *Hogyan mondták meg?*

– Sehogy. Elterjedt. Információt nem lehet visszatartani. A XXI. században sem, a XX.-ban sem. Hogy mennyire nem idilli lét a falusi, cseperedvén azt nagyon megtanultam. Például 1972-ben, amikor a Beadványt készítettük. Már sokat beszéltünk róla. De mindig találunk benne újat. Azon túl, hogy én is aláírtam, aktivista is voltam. Ebbéli mivoltomban Ungvárról kimentem Gálocsra, gyerekkori jó barátomhoz, Hudák Istvánhoz, aki azóta is barátom, hogy aláírassam vele. Ő óvatosabb volt, meg neki mégiscsak ott volt az apja. Úgy értem, hogy volt, aki féltse, meg volt, akit féltsen, ellentétben velem. Elmagyaráztam, hogy miért fontos ez az ügy, ő azt mondta, hogy nem írja alá. Nem volt barátságatlan a beszélgetés, de hát ezt tudomásul vettem, és akkor egy kicsit eltört valami, de nem fogtam fel tragikusan. Úgy gondoltam, hogy ha ő ezt így gondolja, akkor nem fogom erőszakolni. Meg aztán, amikor néha-néha visszamentem a faluba, akkor már hallottam olyan történeteket, hogy az elesetteket a családtagok nem nagyon ápolják. Az öreget elhagyják... Régebben nem volt ilyen. Megszólták, aki ilyet tett.

– *Ez a szó sem ismert ma már, hogy megszólják.*

– Mi ismerjük, mi ketten.

– *Gálocsból volt valaki, aki aláírta a Beadványt?*

– Nem emlékszem rá. Mivel én voltam a gálócsi sejt, vagyis én mentem oda, nyugodtan mondhatom, onnan nem írta alá senki. De más falvakban aláírták, nem is kevesen. Majdnem 1000 aláírás gyűlt össze. Egészen fantasztikus módon! Nem a mai technika volt. Visktól Ungvárig, azon a vonalon, ahol a magyarok laktak, az aláírásgyűjtést meg kellett szervezni. Ott a titok gyorsan kiderülhetett, de nem

is úgy indult a dolog, hogy ezt most titokban tartjuk. A nyilvánosság elé akartuk vinni.

– *Voltak, akiket menet közben lekaptak, miközben vitte a listát?*

– Ilyenről nem tudok.

– *A falu társadalmának a fölbomlásáról, a szolidaritás megszűnéséről milyen emlékeid vannak? A kolhozrendszerbe már beleszülettél. A családból ki volt kolhoztag?*

– Apám nem volt az, de ő azért nem, mert Ungvárra járt dolgozni. A többiek elvileg mind. Akinek volt földje, attól elvették, őt magát megbeszorították a kolhozba. Ott éltek a közösben... De ahhoz, hogy valaki a városban dolgozhasson, rátermettség kellett, készség, tudni kellett valamit. Lehetőleg oroszul is kellett beszélni valamennyire, mert az is szükséges volt... Apám megfelelt ezeknek a követelményeknek. Kereskedőnek tanult, volt ehhez érzéke, s akkor ő mindennap bebiciklizett Ungvárra. Tizenkét kilométer oda, ugyanannyi vissza. Télen nem túl jó.

– *A kolhozból könnyen elengedték? Hogy nem kell tagnak lennie, hanem mehet dolgozni a városba. Mert beljebb a Szovjetunióban így ment.*

– Erről nem tudok. Nem mondtak semmi olyan történetet, hogy ez valami borzasztóan nehéz lett volna. A nyugati végeken ezt lazábban kezelték.

– *Térjünk vissza '56-ra. Számos otthoni kényszerintézkedést kellett hozni utána. El kellett tüntetni például a Tolnai Világlapjának a példányait.*

– Az '56-os forradalomig a padláson megvoltak a Tolnai Világlapja példányai. Az említett jó barátommal, Hudák Pistivel meg a többi gyerekkel forgattuk őket. Én nagyon szerettem nézegetni ezeket a lapokat, mert csu-

pa magyar hadi sikerről számoltak be. Képek voltak bennük, honvédeink előrenyomulnak, Ukrajnába... És hát ott volt ikonnak a Führer, a Duce különböző látványos pózokban. Horthy Miklós.

– *Voltak benne divatoldalak is.*

– Tárcaoldal is. Jó volt nézegetni őket, és arról ábrándozni, hogy lesz itt még magyar világ. Körülbelül ez volt a szeánszoknak az értelme. Meg szellemi muníciót kaptunk a Tolnai Világlapjából az ellenállásunkhoz. Már mint ahhoz, hogy hogyan fogjuk újramelegedni a forradalmat. A felnőttek főleg a Szabad Európa Rádióból szereztek a friss információkat, de a Kossuthot is hallgatták. Zárt ajtók mögött, már amennyire van zárt ajtó faluhelyen egy portán, titokzatosan hallgatták a híreket, '56 őszén már a Rogyina 47 típusú szovjet készüléken, addig telepes rádió. És akkor már én is füleltem, mert érdekelt. Bent hallgattuk a rádiót, kint pedig ott vonult sok orosz katona. Gyalogosok voltak, s legfőképpen ázsiai arcokat lehetett látni. Olyanokat addig én még nem is láttam. És ágyúörgés volt egy ideig Csap felől, azt is hallottuk. Egyértelmű volt, hogy mi van ott. Jó birodalmi politikával hozták a keleti végekről a nyugati végekre a katonákat, akiknek fogalmuk se volt arról, hogy hol vannak. Talán annyit tudtak, hogy még a Szovjetunióban.

– *És Záhonyban kezdődik Szevez.*

– Engem nem vegzáltak '56 után, de más gyerekeket igen. Gálocsról Pasztellák Istvánt, Perduk Tibort vitték el javító-nevelő munkatáborba, átnevelésre. Kiskorúak voltak. De a legfiatalabb Molnár László volt. Ötödikes kisfiú, őt az órától vitték el, az iskolából. Fegyverrejtegetés volt a vád. Találtak a kútjukban egy pisztolyt, és azt neki kellett onnan felhoznia. Volt

röpcédulázás is. Muszkák haza! Elég volt a kommunizmusból! Ne bántások Magyarországot! A kolhoz megszüntetéséről is születtek röpcédulák. Nem kellett ehhez nyomda, kézzel is meg lehetett őket írni.

– *Ki fogalmazta meg?*

– A magyar szív. A gyerekek maguk. Ha egy felnőttnek elmondják, képzelheted, hogy mi lett volna. Az ifjúságban benne van ez a romantika, és cselekszik. A szabadságvágy föllángolásának hevében. Nehéz a szabadságvágyat kiirtani. Föllángolt 1971–72-ben is. Molnár László ötödikes gyerekként rendőri felügyelet alá került. Ő már nem Gállocsban járt iskolába, mert ott csak négy elemi volt és osztatlan tanítás, hanem a sislóci hétosztályos iskola botfalvai tagintézményébe, ma így mondanánk. Sok volt a gyerek, nem fértek el a sislóci iskolában, s nyitottak nekik Botfalván új osztályokat egy régi épületben. A másik két gálocsi fiú is oda járt. Én is ott folytattam ötödiktől, de nem Botfalván, hanem bent Sislócon. Ma Dobó István nevét viseli, Sislóci Dobó István Középiskola, és sok cigány gyerek is jár oda. Akkoriban amolyan gyűjtőiskola volt. Oda jártak a környék falvaiból a gyerekek. Sok magyar gyerek volt. Az iskola is magyar volt, még csak nem is két tannyelvű. Orosz vagy ukrán nyelvű iskola akkor még nem is volt Sislócon. Most már van. És innen kerültem az ungvári 10-es számú Zalka Máté Középiskolába, ez is teljesen magyar nyelvű volt. Tartottak honvédelmi oktatást, azt nyilván oroszul kellett hallgatnunk, de egy városi iskolában ez már nem volt szokatlan. Mondjuk a honvédelmi oktatás nyilván azért folyt oroszul, mert a katonatiszt, aki oktatott bennünket, nem tudott magyarul. És nem is akart megtanulni. Nincs rá szüksége, úgy érezte.

A Zalkában már szaktanárok tanítottak, minden tantárgyat külön tanár.

– *Magyar irodalomból mit tanultatok a Zalka Mátében?*

– Petőfi Sándort. Ő a Lunacsarszkij-idézettel volt bemutatva, amelyben Anatolij Vasziljevics Lunacsarszkij saját kora bolsevikjának nevezte őt, s ezzel nagyjából véget is értek a rá vonatkozó tanulmányaink. Az ukrán irodalomból se tanultunk sokkal többet. Hallottunk Ivan Frankóról... Ha olvastuk, akkor magyarul. De mindez eléggé elmosódik. Magánszorgalomból azonban könyvszerető gyerek voltam. Már Gállocsban nagyon érdeklődtem az olvasás iránt, ott volt a Jókai-összes, azokat én szinte mindegyiket elolvastam. A szövegértéssel sem volt baj. Amit nem tudtam kiolvasni, mondjuk egy idegen nevet, azon túlhaladtam. De érdekes módon a történetek mindig lenyűgöztek. Meg hát a lexikonok, azokat is jó volt nézegetni. Megtaláltam őket az apai könyvtárban. Meg akkoriban volt egy érdekes árukapcsolás a faluban. Ha a boltban cukrot, kenyeret vettél, ahhoz mindig kellett venni könyvet is. Magyar nyelvűt. Így jutottam hozzá Alekszandr Goncsár *Arany Prága* című regényéhez, amit el is olvastam. Vagy Alekszandr Fagyjev *Az ifjú gárdájához*. Vettem egy zacskó cukrot, és benne volt Oleg Kosevoj is. Másként nyema cukor. Falun krumplit akkor még nem vettek boltban.

– *Mit tanultatok a névadótokról, Zalka Mátéről?*

– Hallottunk róla. Tudtuk, hogy Mátészalka közelében, Matolcson született. Ma Tunyogmatolcs. A spanyol polgárháborúban részt vett, hősi cselekedeteket hajtott végre. Többet nem tanultunk róla. Azt sem, hogy születésekor Frankl Bélának hívták, s a Mátészalka megfordításával változtatott nevet. Nem rendeztek Zalka

Máté-ünnepségeket sem. Elég lazán vették ott a birodalom peremén ezeket a dolgokat. A szellemi erőszak már lanyhult valamilyen mértékben. A világ pedig akkoriban egyértelmű volt a mi szempontunkból. Tudtuk, hogy kik ezek az oroszok. Megszállók. Reménykedtünk mindig a visszatérésben. Már mint a Magyarországhoz való visszatérésben. És betartottuk, hogy lehetőleg nem kollaborálunk az oroszokkal. Hogy tisztességes magyar ember a kommunista pártba nem lép be. Az már kollaborálásnak számított. A Komszomol még nem. A Komszomol, azt nem lehetett kikerülni. A pionírt sem. Meg besúgónak nem illett állni. Akiról a faluban ez a hír járta, azt nem köpködték le, de nem szívesen beszéltek vele. Egy kicsit kirekesztődött. Ha valakiről ezt sejtették, akkor az probléma volt az illetőnek. De megállapíthatjuk, hogy az SZKP-tagság volt a vízválasztó. Emlékszem egy kifejezésre, ha valakiről gunyorosan beszéltek, azt mondták: nagy párttag. Ezzel mindent elmondtak róla. Nem mondtak többet. Nem mondták, hogy gazember, csak azt, hogy nagy párttag. Ez volt a gazember szinonimája. Megjegyzem, egypártrendszer volt, s az SZKP-nek 1989. január 1-jén 19 487 822 tagja volt. A Gorbacsov elleni államcsíny támogatása miatt föloszlatták 1991. november 6-án. Jelképes dátum! November 7. előestéje. Tevékenykedett az Ukrán Kommunista Párt is, de az csak a pártadminisztráció része volt. Az UKP-t a Legfelsőbb Tanács 1991. augusztus 26-án tiltotta be. Ehhez képest Csehszlovákiában aszimmetrikus többpártrendszer volt. Amit groteszk módon értek: ugyanaz, többször. Ténykedett az 1921-ben Prágában alapított Csehszlovákia Kommunista Pártja nevű szélsőbalos szervezet. Amelyen belül a második

világháború után egy időben létezett a Szlovák Kommunista Párt. Cseh Kommunista Párt azonban nem. Később ez változott.

– *Történelemből mit tanultatok a Zalkában?*

– A Szovjetunió és Oroszország történetét. Magyar történelmet egyáltalán nem tanultunk, se Szent Istvánt, se Mátyás királyt. Amit a magyaroktól tanítottak, az annyi volt, hogy Horthy-fasiszták. Két sor a könyvben, hogy Kárpátalján, vagyis Kárpátontúlon itt voltak a Horthy-fasiszták. Érettségéhez közeledve a Dolgozó Ifjúság 2. számú Esti Iskolájában okítottak bennünket erre. De már a Zalkában is ilyen szellemű volt a történelemlékönyv. Csak hát egyrészt nem hittük el, másrészt a történelemtanárnk is úgy csinálta, hogy érezzük, éppen lódítunk egyet. Szimacsko Jánosnak hívták. Nem tudom, mennyire volt jó történész, de jó kedélyű ember volt, aki meg tudta szerettetni a tantárgyat azzal, akit ez érdekelt.

– *A Komszomol meg volt szervezve a Zalkában?*

– A Komszomol mindenhol meg volt szervezve. De nem nyolcadikban, hanem valószínűleg kilencedikben kellett belépni. Amikor én már az esti iskolába jártam. És úgy estem ki a Komszomolból, hogy a munkában nem foglalkoztak ezzel, az esti iskolában úgyszintén nem, úgyhogy kimaradtam. A bevonulásomig úsztam meg. Leérettségiztem az esti iskolában, és jelentkeztem nappali tagozatra Ungváron a magyar filológiára. Ki kellett tölteni egy űrlapot, és ott szerepelt egy kérdés, hogy tagja-e a Komszomolnak. Őszintén beírtam, hogy nem. Rögtön hívtak is, hogy tényleg nem? Tudtam, hogy itt muszáj hazudni, és beírtam, hogy igen. A harmadik évfolyamig nem is volt

probléma, hanem egyszer ez valahogy kiderült. Mondták, hogy be kell lépni. Az évfolyamunk felelős tanára, Zékány Imre szólt. Neki szólnia kellett. A maga módján megszidott, de közben éreztem, hogy nevet belülről. Szektásnak nevezett, meg minden. Tetszett neki, hogy nem vagyok Kom-szomol-tag, csak ezt nem mondhatta meg nekem. Ha találkoztunk az ungvári korzón, vagy ötven méterről visszakialtott, Tóth, maga már belelépett? És nevetve ment tovább. A békesség kedvéért én be is léptem volna, de nem volt az olyan egyszerű. Azt mondták, hogy fel kell készülni, ami néhány hónapba beletelik. Két kedves évfolyamtársnőmre bízta a feladatot, hogy foglalkozzanak velem. De a foglalkozás végét már nem sikerült kivárnom, mert májusban elvittek az egyetemről katonának. Ott már nem volt közvélemény-kutatás, hogy akárok vagy nem, hanem beléptettek, és kész. Volt még egy utolsó rúgásom a rendszer felé. Kitaláltuk, hogy nekünk jogunk van a saját nyelvünkön aláírni a tagkönyvet. És aláírtam magyarul. Nézték, és azt mondták: ez nem jó. Hiába hivatkoztam arra, hogy lenini nemzetiségi politika. Azt nem lehetett bírálni, de itt nem vacakoltak. Azt Le-

nin mondta, ezt meg mi mondjuk. És kiállítottak egy újabb tagkönyvet, amit már oroszul írtam alá. Megvan a Kom-szomol-tagkönyvem. De csak az orosz változat. Amit magyarul írtam alá, azt elvették. Pedig Zékány tanár úrnak is tetszett volna biztosan. Róla, aki időnként az általa kitalált ősi finnugor nyelven tartotta az előadásait, már tudunk egy keveset. Az előadás elején húzott a táblán egy vonalat: Ez az Urál. Innen indultunk! És megesett, hogy ezután sámáni révületbe jött, s ha ez megtörtént, akkor az ősnyelven adott elő. Hallás után jegyzeteltünk. Sajnos elveszett a jegyzet. A diákságunk nem erőltette meg magát, ami a nyelvészet tanulását illeti. Nem olvastuk a szakirodalmat se. Volt egy szovjet folyóirat, a Bevezetés a finnugrisztikába címmel. Zékány tanár úr abban publikált. Tudta kívülről a saját tanulmányait. Mindig számonkérte, hogy a legújabb finnugrisztikát olvastuk-e. Hát ki olvasta!? Nem érdekelt minket. Először is leparasztozott bennünket, majd elmondta, rettenetes orosz akcentussal, a cikket. Szlatinai volt, a szlatinaiaknak van valami sajátos nyelvjárásuk amúgy is, magyar nyelvjárásuk. És ezzel a magyar akcentussal beszélt az orosz nyelvet.